

het overlijden van leopold III in de belgische dagbladpers

een inhoudsanalyse

dominique serré

00.0 Object en doelstellingen

Voorwerp van deze studie is zoals uit de titel blijkt, de berichtgeving over het overlijden van leopold III in de Belgische dagbladpers. Het was onze bedoeling om op basis van een inhoudsanalyse van de artikels die naar aanleiding van het overlijden van koning Leopold III geschreven werden, een inzicht te verwerven in de totaliteit van de Belgische dagbladpers. Meer bepaald werd een poging gedaan om na te gaan welke tendenzen er bestonden in onze nederlands-, frans- en duitstalige bladen.

Bij het vastleggen van het object speelde geen enkel vooroordeel mee: onze keuze werd volledig bepaald door overwegingen van praktische aard. Gezocht werd naar een gebeuren dat zich over een korte en in de tijd goed afgebakende periode uitstrekte; ons voornemen om de ganse Belgische dagbladpers over een langere tijdspanne te onderzoeken leek in concreto nauwelijks realiseerbaar. Onze keuze viel uiteindelijk op "het overlijden van leopold III", een specifiek "Belgisch onderwerp" dus, dat aan de gestelde voorwaarden voldeed en waarvan normaliter mocht verwacht worden dat alle Belgische dagbladen erover zouden berichten.

Hier werd dus geopteerd voor de grondige studie van de informatie over een zeer typisch feit (i.p.v. een breed, onomvatbaar onderwerp), om zo een representatief beeld te krijgen over de globale infor-

matie in dat opzicht (1).

Deze analyse van ALLE (2) berichten die naar aanleiding van het overlijden van Leopold III zijn verschenen, had als voornaamste doelstelling een synthese te maken van de verschillende tendenzen die in onze Belgische dagbladpers bestonden. Daarvoor werd voor elk dagblad nagegaan hoe het op het gebeuren gereageerd heeft. Vooraf was echter een grondige analyse nodig van de berichtgeving.

In dit artikel wordt nu beknopt de gevolgde methode geschetst; vervolgens wordt aandacht geschonken aan de resultaten van de kwantitatieve en de kwalitatieve analyse. Tenslotte worden de voornaamste conclusies bondig samengevat.

01.0 Onderzoeksmethode

De door ons gebruikte methode is de inhoudsanalyse. Volgens Berelson is content analysis: "a research technique for the objective, systematic and quantitative description of the manifest content of communication" (3).

Over de eerste twee karakteristieken, nl. de objectiviteit en de systematische aard, zijn de meeste auteurs het eens dat deze essentieel zijn; over de manifeste inhoud en haar kwantitatief karakter bestaat veel minder eensgezindheid. "Manifest" betekent wat door iedereen op dezelfde eenvoudige wijze kan begrepen worden; de "latente of impliciete" inhoud zijn dan alle betekenissen die niet

letterlijk in de mededeling besloten liggen maar die afgeleid worden uit de intenties van de communicator, uit de effecten op de lezer, kijker of luisteraar, of uit de omstandigheden. Berelson zelf is het er evenwel mee eens dat als men toch de latente inhoud wil bestuderen, men dit dan best doet via de kwalitatieve analyse (4).

In onze studie werd het onderscheid "kwantitatief-kwalitatief" alleen op terminologisch vlak weerhouden; in het tweede gedeelte werden de kwalitatieve gegevens immers op een kwantitatieve wijze geanalyseerd en weergegeven. Anderzijds is deze analyse hoofdzakelijk beschrijvend van aard, dat wil zeggen dat we onze aandacht voornamelijk toespitsten op het zo nauwkeurig mogelijk beschrijven van de "ter zake dienende inhoudselementen".

Uit de technieken en methoden die door de theoretische literatuur verschaft worden, werd een keuze gemaakt in functie van het doel van onze studie, van het materiaal dat geanalyseerd moest worden en ook in functie van het medium dat de te onderzoeken communicatie meedeelde.

01.0 De steekproeftrekking

In een eerste fase werd het onderzoeksmateriaal afgebakend via de steekproefmethode. Volgens Berelson zijn drie steekproeven nodig, nl. 1) de selectie van de titels, 2) de selectie van de exempla-

ren en 3) de selectie van de artikels of rubrieken.

Wat de eerste sampling betreft, was het duidelijk dat ons universum *alle* Belgische dagbladen moest omvatten. Onze probleemstelling was immers duidelijk: op basis van alle berichten die naar aanleiding van het overlijden van Leopold III verschenen waren, een synthese maken van de verschillende tendenzen die in onze Belgische dagbladpers bestonden. Twee categorieën van kranten werden evenwel uitgesloten: 1) de gespecialiseerde pers ("De Financieel-Economische Tijd", "L'Echo de la Bourse" en "De Lloyd") en 2) de zogenaamde nevenbladen. De gespecialiseerde bladen zijn voornamelijk op het economisch gebeuren georiënteerd; derhalve konden zij niet gelijkgeschakeld worden met de dagbladen van algemene informatie. Nevenbladen werden eveneens niet weerhouden omdat zij op enkele uitzonderingen na dezelfde berichten publiceerden als hun moederbladen.

De tweede steekproeftrekking had betrekking op de selectie van de te onderzoeken krantenexemplaren. In onze studie werden alle kranten bestudeerd die verschenen in de periode van maandag 26 september 1983 tot en met maandag 10 oktober 1983, dat wil zeggen van de vroegste verschijningsdatum na het overlijden tot op het moment dat in geen enkele krant nog een bericht over Leopold verscheen.

Tenslotte werden binnen elk dagbladnummer de te onderzoeken artikels weerhouden. Bij deze selectie werd uitgegaan van een "brede" definitie van het begrip "berichtgeving over het overlijden van Leopold III"; let wel: een artikel werd alleen dan weerhouden wanneer bleek dat het verschenen was naar aanleiding van Leopolds overlijden. Omwille van de diversiteit van de bijdragen werden deze in zeven verschillende categorieën ondergebracht:

- I. Berichten over het overlijden
- II. Historische artikels
- III. Commentaarartikels
- IV. Berichten en verslagen over reacties in binnen- en buitenland
- V. Verslagen over de begrafenis
- VI. Berichten en verslagen over huldebetuigingen aan Leopold III
- VII. Diversen

01.2 Meet- en analyse-eenheid

Als analyse-eenheid werd het artikel

weerhouden; dit had het grote voordeel dat het volledig was afgestemd op het doel van ons onderzoek, namelijk nagaan welk aandeel de respectieve kranten in de berichtgeving over het overlijden van Leopold hadden. Bovendien leek het artikel of de bijdrage een zeer bruikbare en relevante eenheid, om het gediversifieerde materiaal overzichtelijk en systematisch te kunnen analyseren.

De tel- of meeteenheid is de eenheid waarmee de analyse-eenheid wordt gemeten, dat wil zeggen die de omvang van de communicatie weergeeft. Op die manier kunnen de terzake dienende inhouds- en/of vormelementen gemeten en/of geteld worden. In onze studie werd de vierkante centimeter (cm²) gebruikt.

01.3 Verwerking van het materiaal

Onze keuze van de vierkante centimeter als meeteenheid liet ons toe om op eenvoudige wijze de totale oppervlakte te berekenen die door elk dagblad afzonderlijk aan het gebeuren werd geschonken. Al deze gegevens werden per krant nauwkeurig genoteerd; op die manier kon hun respectievelijke belangstelling voor Leopolds overlijden gemakkelijk worden afgelezen.

De resultaten van onze analyse worden nu nader toegelicht.

02.0 Resultaten van de kwantitatieve analyse

In dit hoofdstuk werd getracht een zo volledig mogelijk beeld te geven van de kwantiteit van de berichtgeving alsook van de evolutie daarvan. Daartoe werden zowel het aantal artikels als de totale oppervlakte van deze bijdragen m.b.t. het overlijden van Leopold III, de relatieve oppervlakte, de spreiding van de berichtgeving in de tijd, het aandeel van de verschillende categorieën, de illustraties en de paginatie onderzocht.

02.1 Aantal artikels en hun totale oppervlakte

Zowel wat het aantal artikels als wat de totale oppervlakte betreft, bleek dat de socialistische ("De Morgen", "Le Peuple", "La Wallonie") en de communistische ("Le Drapeau Rouge") dagbladen merkbaar minder aandacht besteedden aan Leopolds overlijden dan de katholieke (met voornamelijk "La Libre Belgique") en de neutrale kranten ("La Me-

se", "Le Soir" en "Le Jour").

Deze besluiten waren slechts gebaseerd op absolute gegevens: zij hielden geen rekening met andere, zeer specifieke kenmerken van de dagbladen, zoals de middelen en mogelijkheden waarover elk blad beschikte. Daarom werden per krant deze absolute cijfers in relatie gebracht met hun totale gedrukte oppervlakte. (zie tabel 1)

02.2 Relatieve oppervlakte

Opmerkelijk was de prestatie van "La Libre Belgique". Deze krant wijdde in de onderzoeksperiode van maandag 26 september 1983 tot en met maandag 10 oktober 1983 elke dag gemiddeld 7,26% van haar gedrukte oppervlakte aan het overlijden van Leopold III. Dat was ruim 2,5 keer zoveel als "La Dernière Heure" dat met een relatieve oppervlakte van 2,95% op de tweede plaats stond in de rangtabel.

De relatieve oppervlaktecijfers bevestigden casu quo versterkten nog de vaststelling dat de socialistische en communistische bladen weinig aandacht schonken aan het gebeuren; "Le Peuple", "La Wallonie" en "Le Drapeau Rouge" lagen met respectievelijk 0,61, 0,41 en 0,54% van hun totale gedrukte oppervlakte inderdaad ver onder het nationaal gemiddelde (2,07%).

"De Morgen" als socialistisch blad schonk daarentegen meer aandacht (1,51%) aan het overlijden. Globaal genomen waren het voornamelijk franstalige en meer specifiek de franstalige katholieke en liberale/neutrale bladen die veel plaats inruimden voor het gebeuren. De Vlaamse kranten — behalve "Het Laatste Nieuws" (2,72%) — schonken minder aandacht aan Leopolds overlijden. Een en ander was toch wel opvallend als men weet dat ten tijde van de Koningskwestie — waarin Leopold III de centrale figuur was — een meerderheid in Vlaanderen Leopold gunstig gezind was, én dat het grootste verzet tegen diens terugkeer uit Wallonië kwam. Op basis hiervan had men kunnen verwachten dat de Vlaamse kranten een grotere belangstelling zouden manifesteren dan de Waalse. Uit de resultaten bleek dus het tegenovergestelde.

02.3 Spreiding van de berichtgeving in de tijd.

In dit deel van het onderzoek werd ge-

TABEL 1: Vergelijking van de oppervlakte besteed aan bijdragen m.b.t. het overlijden van Leopold III met de totale oppervlakte.

KRANTEN	TOT. GEDRUKTE OPP. IN CM2	OPP. ART. IN CM2	RANG(5)	COEFF.(6)	%	RANG(5)	COEFF.(6)
1. HBL	971307,36	12337,34	7	16,65	1,27	15	3,10
2. GVA	937226,40	15407,75	5	19,54	1,64	10	4,00
3. DS	812851,20	11350,14	9	14,40	1,40	13	3,41
4. HV	686331,60	9906,82	12	12,57	1,44	12	3,51
5. HLN	770868,00	20998,51	2	26,64	2,72	5	6,63
6. DM	479412,00	7231,98	16	9,17	1,51	11	3,68
7. LC	349860,00	9816,18	13	12,45	2,81	3	6,85
8. LLB	600319,20	43610,97	1	55,32	7,26	1	17,71
9. LR	481946,40	12936,18	16	16,41	2,68	6	6,54
10. VI'A	591030,00	11691,06	8	14,83	1,98	9	4,83
11. LDH	550975,52	16240,45	4	20,60	2,95	2	7,20
12. LNG	540132,00	7345,76	15	9,32	1,36	14	3,32
13. LP	457072,00	2792,96	17	3,54	0,61	17	1,49
14. LW	591300,00	2398,00	18	3,04	0,41	19	1,00
15. LJ	507667,50	10290,05	11	13,05	2,02	8	4,93
16. LS	915400,00	11230,45	10	14,25	1,23	16	3,00
17. LM	657800,00	18402,75	3	23,34	2,80	4	6,83
18. LDR	145008,00	788,37	19	1,00	0,54	18	1,32
19. GE	324576,00	8548,95	14	10,84	2,63	7	6,41
TOTALEN	11371083,18	233324,67	-	-	-	-	-
GEMID- DELLEN	598478,05	12280,24	7	15,58	2,07	8	4,99

(Verklaring van de gebruikte afkortingen:

Het Belang van Limburg (HBL), Gazet van Antwerpen (GVA), De Standaard (DS), Het Volk (HV), Het Laatste Nieuws (HLN), De Morgen (DM), La Cité (LC), La Libre Belgique (LLB), Le Rapel (LR), Vers l'Avenir (VI'A), La Dernière Heurre (LDH), La Nouvelle Gazette (LNG), Le Peuple (LP), La Wallonie (LW), Le Jour (LJ), Le Soir (LS), La Meuse (LM), Le Drapeau Rouge (LDR), Grenz Echo (GE).)

tracht een inzicht te verwerven in de evolutie van de bijdragen in de tijd. Vastgesteld werd dat 95,77% van alle artikels zich situeerde in de periode van maandag 26 september 1983 tot en met maandag 3 oktober 1983. De overige 4,23% lagen gespreid over de tweede week van de onderzoeksperiode. Men kon dus spreken van een intensieve en van een niet-intensieve periode. Vermits in de niet-intensieve periode erg weinig artikels, vrij gelijkmatig gespreid waren, was voor ons de eerste week na Leopolds overlijden voornamelijk van belang. Gedurende de eerste week kwamen 2 pieken voor, waarvan de eerste op de dinsdag na het overlijden van Leopold; alleen die dag al werd 45,23% van de totale oppervlakte die aan het gebeuren gewijd werd, volgeschreven. In de daaropvolgende dagen zwakte de aandacht van de kranten geleidelijk af

om daarna licht te stijgen naar de dag van de begrafenisplechtigheid toe. De maandag na de begrafenis wanneer de meestal uitvoerige verslagen over de plechtigheid gepubliceerd werden, werd een nieuw hoogtepunt genoteerd: 24,80% van de totale oppervlakte die aan Leopold gewijd werd, werd toen opgebruikt. Bijgevoegde grafiek illustreert dit op treffende wijze (7). (zie grafiek 1)

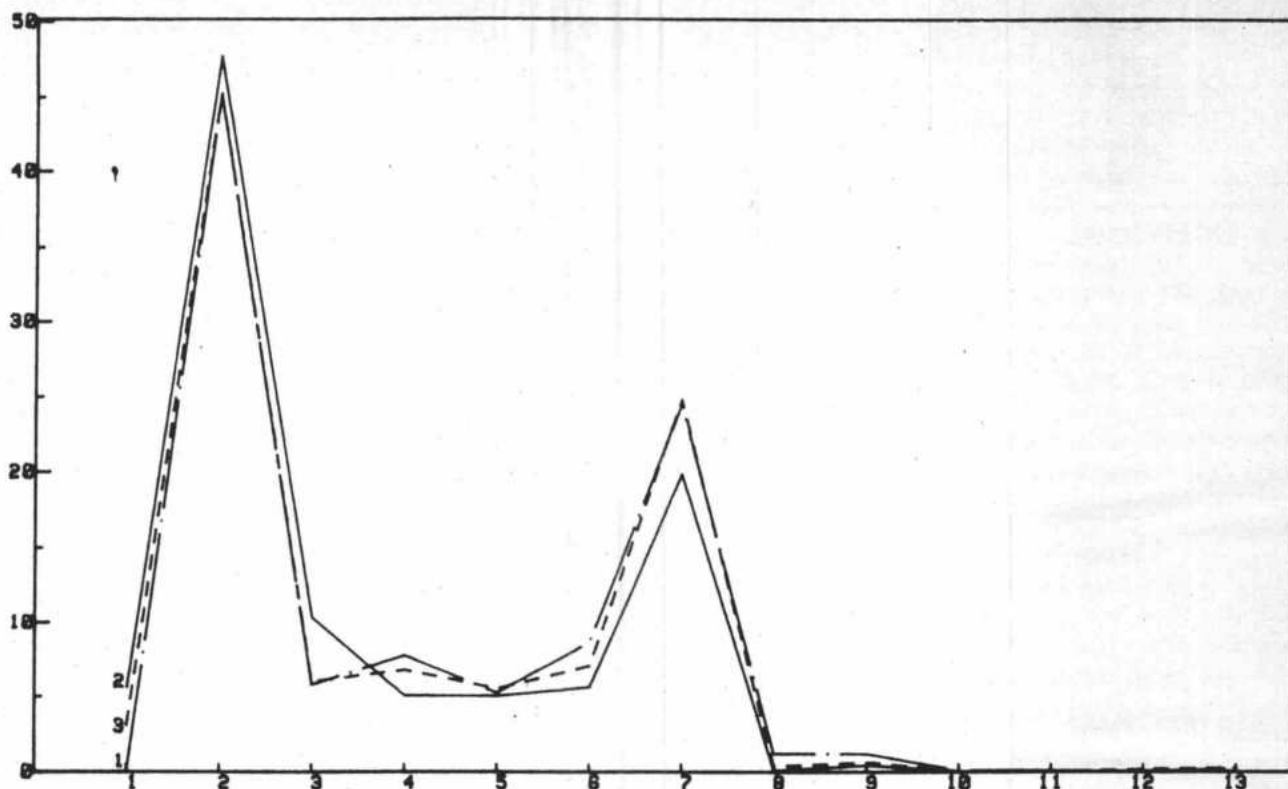
Uit deze grafiek blijkt eveneens dat nederlands- en franstalige kranten vrij dicht bij het nationaal gemiddelde aanleunden, zeker voor wat de eerste, minder voor wat de tweede betreft. Het onderzoek toonde verder nogmaals aan dat de socialistische en communistische bladen erg weinig aandacht schonken aan de begrafenis van Leopold III. Eigenlijk hebben deze kranten zich beperkt tot het melden van het overlijden

aan hun lezers en dat op de dinsdag na het afsterven.

02.4 Aandeel van de categorieën in de berichtgeving

Door het opsplitsen van de artikels in categorieën werd dieper gepeild naar de aard van de bijdragen. In 01.1 werden de verschillende categorieën reeds opgesomd.

Een eerste vaststelling was dat ofschoon bijna voor iedere krant op een of meerdere punten afwijkingen genoteerd werden, zij meestal toch een zekere gelijkenis vertoonden met de gemiddelde waarden. Meer in concreto bleek dat vrijwel alle bladen erg veel aandacht besteedden aan het historisch aspect (categorie III). Opvallend is eveneens dat bij de meerderheid van die bladen categorie V "Verslagen over de begrafenis" op de tweede

GRAFIEK 1: GEMIDDELDE RELatieve OPPERVLAKTE AAN HET OVERLIJDEN VAN LEOPOLD III GEWIJD IN ELK DAGBLADNUMMER. CURVE 1: GEMIDDELDE NEDERLANDSTALIGE KRANTEN. CURVE 2: GEMIDDELDE FRANSTALIGE KRANTEN. CURVE 3: NATIONAAL GEMIDDELDE.

plaats kwam. Wat dat betreft, bestond er een grote overeenstemming tussen de kranten onderling. Bovendien waren de artikels die behoorden tot categorie I ("Berichten over het overlijden") goed vertegenwoordigd. De ruime aandacht die aan bijdragen van categorie I en II werd geschonken, scheen erop te wijzen dat in onze Belgische dagbladpers het informatieve element primeerde. Dat ruim 9% van de totale aan Leopold gewijde oppervlakte werd ingenomen door "Berichten en verslagen over huldebetuigingen aan Leopold III" (categorie VI), scheen erop te wijzen dat de meeste bladen een vrij positieve houding hebben aangenomen ten aanzien van het overlijden van Leopold III. Het feit dat de socialistische en communistische kranten zich veel minder inlieten met deze huldebetuigingen, kan er misschien op wijzen dat 40 jaar na de feiten de ingenomen standpunten grosso modo dezelfde zijn gebleven. Deze veronderstelling werd nog meer kracht bijgezet doordat het hoofdzakelijk katholieke kranten waren die een meer dan normale plaats inruimden voor deze huldebetuigingen.

De aandacht die aan commentaarartikels werd geschonken, was sterk verschillend

van krant tot krant. Rekening houdend met een klein aantal artikels en met de kleine oppervlakte die de socialistische en communistische dagbladen aan Leopolds overlijden hadden gewijd, schonken zij veel aandacht aan de commentaar. "Le Peuple" (9,49%), "La Wallonie" (9,54%) en "Le Drapeau Rouge" (58,93%) lagen inderdaad ver boven het gemiddelde (3,06%). In tegenstelling tot de fransstalige dagbladpers bestond er tussen de nederlandstalige bladen een grotere overeenstemming wat betreft het leveren van commentaar. Alleen "Het Laatste Nieuws" (1,05%) en "Het Belang van Limburg" (2,15%) bleven achter; de andere bladen sloten wel goed aan bij het gemiddelde.

Tenslotte: binnen de "Historische artikels" werd onderscheid gemaakt tussen "Harde" en "Zachte" historische bijdragen. De "Harde historische artikels" gaven een droge opsomming van de feiten, terwijl de "Zachte" deze feiten illustreerden, visualiseerden. Opvallend was dat tweederde van alle kranten "Harde historische bijdragen" afdrukten, maar dat desondanks het gemiddeld percentage "Zachte historische artikels" toch nog aanzienlijk hoog lag. Hier werd

duis bevestiging gevonden voor het informatief karakter van onze dagbladpers (cfr. supra), maar werd tevens ook, en dat voor het eerst, gewezen op een ander kenmerk, namelijk het illustratief karakter van de bijdragen (in casu: de historische artikels). Uit het onderzoek van de illustraties moest blijken in hoeverre dit kon veralgemeend worden tot de ganse dagbladpers.

02.5 Illustraties

Opvallend was dat er meer illustraties dan artikels gepubliceerd werden, namelijk 507 tegenover "slechts" 426 artikels; dit betekende niet dat alle artikels tenminste 1 illustratie (lees foto) bevatten. Van de 426 bijdragen waren er immers 227 zonder enige foto, wat 53% van het totaal vertegenwoordigde. Hiermee werd evenwel niet gezegd dat Leopolds overlijden op een niet-illustratieve wijze werd behandeld.

In de eerste plaats was het immers zo dat 199 artikels met illustratie werden gepubliceerd, zijnde 47% van het totaal. Hierin kwamen 507 illustraties, voor, die echter niet gelijkmatig gespreid waren. Het was dus zeker niet zo dat elke bijdra-

ge 2 à 3 foto's bevatte. Integendeel, tussen de diverse dagbladen werden enorme verschillen vastgesteld qua aantal illustraties. "La Libre Belgique" dat het grootste aantal artikels m.b.t. Leopolds overlijden publiceerde (namelijk 55), telde ook veruit de meeste illustraties (namelijk 82); langs nederlandstalige kant volgde "Het Laatste Nieuws" deze trend min of meer (52 artikels, 61 illustraties). Beide kranten lagen ver boven het nationaal gemiddelde (26,68), dat nochtans vrij hoog was. De socialistische en communistische bladen namen eens te meer de laatste plaatsen in.

Een opmerkelijke tendens was dat een klein aantal illustraties samen leek te gaan met een beperkt aantal artikels, terwijl met een groot aantal artikels meestal ook een groot aantal illustraties samenging.

Wat de oppervlakte van de illustraties betreft, kregen we hetzelfde beeld. Nogmaals willen we de toch wel uitzonderlijke prestatie van "La Libre Belgique" beklemtonen: de totale oppervlakte van haar foto's was 3,49 keer groter dan het gemiddelde van de ganse Belgische dagbladpers.

Anderzijds wanneer we de relatieve oppervlakte van de illustraties berekenen, dit is de verhouding van de totale oppervlakte van de illustraties ten opzichte van de artikels m.b.t. het overlijden van Leopold III, dan stelden we een opmerkelijke terugval vast van... "La Libre Belgique".

Ofschoon 40,21% van haar artikels door illustraties ingenomen werd, viel de krant terug tot de tiende rang: dit was te wijten aan een zeer hoog aantal artikels, die bovendien een zeer grote oppervlakte in beslag namen.

"Het Laatste Nieuws" nam met een relatieve oppervlakte van 54,12% illustraties de eerste rang van "La Libre Belgique" over.

Wat het gemiddeld aantal illustraties per artikel tenslotte betreft, bleek dat globaal genomen kranten met een relatief klein tot middelgroot aantal artikels, gemiddeld meer illustraties per bijdrage telden, terwijl dagbladen die veel artikels en veel illustraties telden (type "La Libre Belgique") gemiddeld minder illustraties per artikel bevatten.

Afsluitend werd toch gesteld dat ondanks de soms grote verschillen tussen de dagbladen onderling de artikels rijkelijk geïllustreerd waren: 40,89% van de totale oppervlakte die aan het gebeuren

gewijd werd, werd ingenomen door illustraties.

02.6 Paginerings

Evenals de globale oppervlakte en de illustraties is de paginering een belangrijke indicator om het belang na te gaan dat door de redacties aan een bepaalde gebeurtenis gehecht wordt. Daarom werd per categorie nagegaan op welke plaats op de bladzijde en op welke bladzijde (voorpagina of binnenbladzijde) de diverse artikels afgedrukt werden.

Uit de analyse bleek dat 28,64% van alle artikels op de voorpagina werd afgedrukt, wat een aanzienlijk percentage is. Ruim 50% van die bijdragen begon bovendien bovenaan op die bladzijde, wat een zeer hoge graad van belangstelling indiceert. Wanneer rekening werd gehouden met alle bijdragen die bovenaan de bladzijde begonnen — wat eveneens een hoge belangstellingsgraad aangeeft — dan werd een opmerkelijk hoog percentage bekomen van 76,25%. Een en ander betekent dus dat ruim drievierde van de bijdragen over Leopold III die op de voorpagina zijn verschenen, bovenaan die bladzijde begonnen. Wat de voorpagina betreft, was het dus voldoende duidelijk dat erg veel aandacht werd besteed aan Leopolds overlijden. Voor de binnenbladzijden golden dezelfde conclusies: ook hier verschenen ruim 60% van alle bijdragen op een vooraanstaande plaats (bovenaan de bladzijde). Het onderzoek naar de paginering binnen elke categorie leverde eveneens gelijkaardige percentages en dito besluiten op.

Kortom, hier werd nogmaals het bewijs geleverd dat de Belgische dagbladpers globaal genomen erg veel aandacht besteedde aan het gebeuren. Eens te meer werd bevestigd dat de socialistische en communistische dagbladen het overlijden van Leopold III in mineur behandelden.

03.0 Resultaten van de kwalitatieve analyse

Aan de hand van een aantal case analyses werd nader ingegaan op de diepere betekenis van de inhoud van de bijdragen. Dat was noodzakelijk omdat op basis van louter kwantitatief onderzoek geen bindende conclusies konden geformuleerd worden. In de kwalitatieve analyse werden drie thema's behandeld: de informatiekwaliteit van de berichtgeving,

de positief-negatieve dimensie en de studie van de commentaarartikels.

03.1 De informatiekwaliteit

Bedoeling was na te gaan in hoeverre de dagbladen volledig waren in hun berichtgeving. Daartoe werd een tabel met informatie-items opgesteld, waarbij gesteund werd op twee basisdocumenten (8) (9). Vervolgens werd elk artikel van categorie II A (Harde historische artikels) aan deze lijst getoetst; deze bijdragen werden weerhouden omdat zij het best toelieten kennis te maken met het beeld dat de verschillende kranten ons van Leopold presenteerden, wat uiteindelijk toch één van onze doelstellingen was. Per krant werden zowel het totaal aantal vermelde items, als de niet-vermelde, de onvolledige, de foutieve en de volledig correcte items genoteerd. Besloten werd dat als de hoofdgedachte duidelijk was dit als een correcte mededeling mocht beschouwd worden.

Met betrekking tot de individuele dagbladen bleek dat "La Libre Belgique" de meest volledige informatie aanbood, namelijk 88,89% van alle items (36).

Het nationaal gemiddelde bedroeg 66,52%. Slechts drie kranten, met name "La Dernière Heure" (44,44%), "De Morgen" (27,78%) en "Le Drapeau Rouge" (2,78%) waren echt onvolledig in hun historische berichtgeving.

De vergelijking van dit informatie-aanbod met de totale oppervlakte van de artikels van type II A die door de diverse kranten aan Leopold III gewijd werden, leverde volgende resultaten op:

1. Globaal genomen gold dat dagbladen die in absolute oppervlaktecijfers veel aandacht schonken aan bijdragen van type II A, relatief gezien ook volledig waren in hun informatie-aanbod. Typevoorbeeld was "La Libre Belgique"; maar ook voor "Le Jour", "Het Belang van Limburg" en "La Cité" ging dit — zij het in mindere mate — op.
2. Omgekeerd kon men niet stellen dat dagbladen die slechts een kleine oppervlakte aan dit soort bijdragen besteedden, ook weinig informatie-items verstrekten.

Voor het universum van de ganse Belgische dagbladpers kon dus gesteld worden dat de figuur van Leopold III niet alleen vrij uitvoerig, maar ook vrij volledig behandeld werd.

Omdat totnogtoe ook de foutieve en de niet-voledige items werden meegeteld,

was het niet ondenkbaar dat een te positief beeld zou ontstaan zijn. Om dat te voorkomen berekenden we de juistheidsgraad van de bijdragen.

Wanneer de niet-vermelde, onvolledige en foutieve items niet in rekening werden gebracht, dan bleek dat voor onze ganse dagbladpers slechts 62,63% van alle items correct vermeld werd. Daartegenover stond dat bijna 48% hetzij niet vermeld (33,33%), hetzij onvolledig (12,72%) of zelfs fout (1,17%) was. Het vrij positieve beeld van voorheen werd dus vervangen door een gematigd optimisme.

De opsplitsing van de items in enerzijds de "volledige en correcte" en anderzijds de "onvolledige en foutieve", wees uit dat "La Libre Belgique" met 77,78% volledig correcte items weer de eerste plaats bekleedde. Ook "Le Jour" (72,22%) en "La Meuse" (69,44%) deden het vrij goed. Opmerkelijk was ook de sterke vooruitgang van "De Standaard" (61,11%) en van "Le Soir" (58,33%) die beiden boven het gemiddelde kwamen te liggen; een en ander was het gevolg van het laag aantal onvolledige en/of foutieve items van beide kranten. De socialistische en communistische pers kwam ook nu weer zwak uit de verf.

Zowel "De Morgen" (16,67%) als "Le Drapeau Rouge" (2,76%) illustreerden dit op treffende wijze. Voor "Le Peuple" (66,67%) en "La Wallonie" (55,56%) werd hiervoor geen bevestiging gevonden; met (66,67%) correcte en volledige items deed "Le Peuple" het zelfs vrij goed.

Vervolgens werd nagegaan hoe juist een krant informeerde, als ze informeerde. Deze berekening van de juistheidsgraad hield met andere woorden geen rekening meer met de volledigheid van de dagbladen, maar alleen met de graad van de juistheid; de hiërarchie tussen de verschillende kranten werd hierdoor grondig dooreengeschud.

Voor "Le Jour" en voor "De Standaard" bedroeg de verhouding tussen het totaal aantal gepubliceerde items en het totaal aantal correcte items respectievelijk 92,86% en 88,00%: beide kranten bekleedden hiermee na "Le Soir" (95,45%) respectievelijk de tweede en derde rang, terwijl "La Libre Belgique" met 87,50% slechts op de vierde plaats stond. Opmerkelijk is wel dat liefst 13 dagbladen boven een overigens vrij hoog (namelijk 79,69%), nationaal gemiddelde lagen; men kan dus terecht stellen dat de Belgische dagbladen vrij correct informeer-

den.

Een vergelijking van de nederlands- en franstalige kranten toonde tenslotte aan dat wat het aantal volledige en correcte items betreft, er een grotere overeenstemming bestond binnen de franstalige groep. Een en ander werd toegeschreven aan het mogelijke bestaan van een gemeenschappelijke kopij.

03.2 De positieve-negatieve dimensie

Dit deel van het onderzoek was erop gericht de totaliteit van alle bijdragen te onderzoeken naar haar specifieke inhoudelijke gerichtheid. Daartoe werd gebruik gemaakt van volgende waardenschaal: zeer positief - positief - neutraal - negatief - zeer negatief.

1. Zowel wat het aantal artikels als wat de oppervlakte betreft die aan Leopolds overlijden gewijd werden, stelden we een duidelijk overwicht van de positieve bijdragen vast: 49,06% van alle artikels was positief; als rekening werd gehouden met hun totale oppervlakte dan bleek dat 57,84% van de oppervlakte door positieve bijdragen werd ingenomen. Slechts 10,98% van de oppervlakte bestond uit negatieve artikels en 31,18% uit neutrale berichten. Deze "positieve kijk" kwam nog beter tot uiting doordat de positief gerichte inhoud ook op een intensieve en emotionele, lyrische wijze verwoord werd.

2. Aansluitend bij 1. wordt erop gewezen dat de socialistische en communistische pers hoofdzakelijk negatief georiënteerd was, terwijl een aantal katholieke bladen waaronder de "Gazet van Antwerpen" (93,21% van al haar bijdragen met betrekking tot Leopold III was positief), "Het Belang van Limburg" (90,59%), "La Libre Belgique" (89,75%) en "Le Rappel" (79,89%) zich als vurige verdedigers van Leopold opwierpen. De liberale ("Het Laatste Nieuws", "La Dernière Heure" en "La Nouvelle Gazette") en de zogenaamde neutrale pers ("Le Soir", "La Meuse" en "Le Jour") stelden zich ofwel positief, ofwel neutraal op.

De stelling als zou dit profiel van onze Belgische dagbladpers een goed, zij het afgezwakt beeld zijn van de politieke verhoudingen ten tijde van de Koningskwestie, leek erg plausibel te zijn, vooral als men de concrete onderzoeksresultaten vergeleek met histo-

risch materiaal.

3. Een beoordeling van de individuele dagbladen op basis van de interpretatieve methode wees uit dat de "Gazet van Antwerpen" als de meest positieve krant bestempeld moest worden. Het meest negatieve dagblad was ongetwijfeld "De Morgen" (72,58% van de totale oppervlakte die de krant aan Leopold wijdde, bestond uit negatieve bijdragen). Ook de franstalige communistische en socialistische bladen "Le Drapeau Rouge" (58,93%), "Le Peuple" (52,17%) en "La Wallonie" (35,15%) waren erg negatief gericht. Het meest neutrale blad was wellicht "Le Soir" (75,84% van de oppervlakte werd ingenomen door neutrale berichten).

03.3 Commentaarartikels

Als laatste "case analysis" werden de commentaarartikels onder de loupe genomen. In dit soort bijdragen worden bepaalde actuele gebeurtenissen toegelicht vanuit een bepaald persoonlijk standpunt. Omdat zij ons een duidelijk en genuanceerd inzicht konden verschaffen in de houding van de dagbladen tegenover de figuur van Leopold III, werden zij hier weerhouden. Achtereenvolgens werden de omvang, de aard en de inhoud van deze artikels onderzocht.

De voornaamste analyse-resultaten worden nu summier weergegeven:

A. Met betrekking tot omvang en aard:

1. Qua relatieve oppervlakte werden grote verschillen genoteerd tussen de verschillende kranten. "La Cité", "Le Jour" en "La Meuse" publiceerden geen commentariërende bijdragen, terwijl in "Le Drapeau Rouge" daarentegen 58,93% van de aan Leopold gewijde oppervlakte in beslag genomen werd door commentaar. De nederlandsstalige kranten weken gemiddeld minder af van het nationaal gemiddelde (3,06% van de totale oppervlakte met betrekking tot Leopolds overlijden bestond uit commentaar) dan de franstalige.

2. Als de gemiddelde grootte van de commentaarartikels vergeleken werd met de gemiddelde grootte van bijdragen uit alle categorieën, dan bleek dat "Le Drapeau Rouge" relatief gezien veel belang hechtte aan commentaar; haar hoofdartikel (464,56 cm²) was merkbaar groter dan haar "gemiddeld" artikel (197,09 cm²); langs nederlands-

talige kant gold ook voor "Het Volk" (430,95 cm² versus 366,92 cm²). Voor alle andere kranten was de gemiddelde oppervlakte van de commentariërende artikels kleiner dan de oppervlakte van de gemiddelde artikels.

3. Wanneer de commentariërende bijdragen opgesplitst werden in hoofdartikels (10) en commentaarartikels (11), dan bleek dat bijna alle kranten die commentaar leverden bij het overlijden van Leopold, over de ganse onderzoeksperiode tenminste 1 hoofdartikel publiceerden dat op het gebeuren betrekking had.
4. Aansluitend bij 3. stelden we vast dat de meeste hoofdartikels gepubliceerd werden op dinsdag 27.09.1983 en op woensdag 28.09.1983. Voor de commentaarartikels werden geen pieken genoteerd; deze bijdragen lagen erg verspreid over de onderzoeksperiode.
5. Tenslotte werd opgemerkt dat alle socialistische en communistische bladen één hoofdartikel aan Leopolds overlijden wijdden. Met uitzondering van "De Morgen" was het aandeel van deze bijdragen in de totale oppervlakte die zij aan het gebeuren besteedden, erg groot.

B. Met betrekking tot de inhoud:

1. Het overlijden van Leopold riep bij de commentatoren voornamelijk vijf grote themata (items) op: de stilte rond Leopold III sinds zijn troonsafstand; de tragiek in diens leven; zijn trouw aan de grondwet; zijn actuele (anno 1983) politieke betekenis en de emotie van de bevolking n.a.v. diens overlijden.
2. Niet alle kranten behandelden in hun commentariërende bijdragen evenveel items. "Het Belang van Limburg", "La Libre Belgique" en "Le Rappel" schonken aandacht aan vijf items. Alle andere dagbladen behandelden minder onderwerpen. "La Cité", "Le Jour" en "La Meuse", die n.a.v. Leopolds overlijden geen commentariërende bijdragen publiceerden (cfr. A.1.), schonken per definitie dan ook geen aandacht aan deze onderwerpen (althans niet in bijdragen van dit type).
3. De invalshoek van waaruit deze themata benaderd werden, was dikwijls verschillend. De voornaamste vaststelling was dat vooral de socialistische dagbladen de verschillende thema's vanuit een negatieve ingesteldheid behandelden; "De Morgen"

spande hier duidelijk de kroon. De andere kranten en dan voornamelijk de katholieke bladen "Het Belang van Limburg", de "Gazet van Antwerpen", "La Libre Belgique", "Le Rappel" en "Grenz-Echo" spraken met lof over Leopold.

4. Een vergelijking van de positieve-negatieve gerichtheid van de commentariërende artikels met de positieve-negatieve gerichtheid van alle bijdragen, toonde aan dat de commentariërende artikels een duidelijker beeld schetsten van het positieve casu quo negatieve karakter van de diverse dagbladen. Dit werd voornamelijk toegeschreven aan het feit dat de commentariërende artikels normaliter het duidelijkst het standpunt van het dagblad kenbaar maken. In dat perspectief mocht het als normaal beschouwd worden dat het percentage van de neutrale dimensie hier lager lag (12,22% versus 31,18%). 49,07% van alle commentariërende bijdragen was positief: als we ons baseerden op de oppervlaktecijfers dan bleek dat 59,65% van de totale oppervlakte van alle commentariërende artikels ingenomen werd door positieve en zeer positieve bijdragen.
5. Tenslotte werd vastgesteld dat de meningen die in de informatieve artikels naar voor gebracht werden, in alle kranten vrijwel geheel overeenstemden met de in de commentaar geuite opinies.

04. Besluit

Afsluitend kan gesteld worden dat de berichtgeving over het overlijden van Leopold III gekenmerkt wordt door het feit dat: 1) globaal genomen veel aandacht geschonken werd aan het gebeuren; 2) wat de belangstelling betreft er een duidelijke tegenstelling bestond tussen enerzijds de katholieke en anderzijds de socialistische en communistische bladen, alsook tussen de franstalige en de Vlaamse dagbladen; 3) de katholieke kranten overwegend positief reageerden en de socialistische en communistische overwegend negatief; 4) Leopolds overlijden hoofdzakelijk historisch werd uitgediept; 5) de artikels rijkelijk geïllustreerd waren; 6) het informatie-aanbod relatief volledig was; 7) de positieve dimensie sterker was dan de negatieve en dat 8) kwantitatief gezien niet zoveel aandacht geschonken werd aan com-

mentariërende bijdragen.

Tot slot willen we de voornaamste tendens nog even aanduiden. Bijna uit alle aspecten van de berichtgeving over Leopolds overlijden — zowel op kwalitatief als op kwantitatief vlak — is gebleken dat er een enorm verschil bestond tussen de "linkse" socialistische en communistische kranten enerzijds en de meer "rechtse" katholieke dagbladen anderzijds. De eerstgenoemde hebben het gebeuren in mineur behandeld, en globaal genomen schreven deze bladen vanuit een negatieve instelling; de laatstgenoemde besteedden daarentegen heel wat meer aandacht aan Leopold, en meestal was de toon waarop dat gebeurde erg positief. Binnen de katholieke pers bekleedde "La Libre Belgique" een aparte plaats; deze krant schonk fenomenaal veel aandacht aan het gebeuren en bovendien werd vanuit een zeer positieve ingesteldheid geschreven.

"La Libre Belgique" stak ver boven alle andere dagbladen uit en is zeker het meest royalistische blad in België.

Tussen de socialistische en communistische pers enerzijds en de katholieke pers anderzijds, werden de liberale en neutrale kranten gesitueerd; zij betoonden eveneens vrij veel interesse en namen doorgaans een genuanceerd positief standpunt in.

Voetnoten:

(1) confer HENDRIKS, A., *Inhoudsanalyse van dagbladen: Methode en proeve van toepassing*. In: *Bijdragen tot de communicatiewetenschap. Liber Amicorum ter nagedachtenis van Prof. Dr. N. De Volder*, K.U.Leuven, 1970, p. 72.

(2) Onze studie heeft als voordeel dat inderdaad de totaliteit van alle Belgische dagbladen in haar geheel bestudeerd werd. Het gevaar voor informatieverlies en voor vertekening dat bij het trekken van een sample niet denkbeeldig is, bleef aldus beperkt.

(3) BERELSON, B., *Content analysis in communication research*, Glencoe, 1952, p. 18.

(4) BERELSON, B., *Ibidem*, p. 126.

(5) de rang (steeds van 1 tot 19) in de tabel, duidt de plaats aan die een bepaalde krant bekleedt in de rangschikking van de verschillende dagbladen volgens afnemende grootte of belangrijkheid.

(6) de coëfficiënt drukt de verhouding uit

tussen de verschillende kranten, waarbij de kleinste oppervlakte of de laatste waarde steeds gelijkgesteld wordt aan 1. (7) de cijfers van 1 tot en met 13 op de horizontale as representeren de 13 verschijningsdata van de onderzoeksperiode.

(8) X., *Dossier Question royale*. In: "Courrier Hebdomadaire du C.R.I.S.P.", nr. 646, 24.05.1974, pp. 5-10 en pp. 24-27.

(9) DUVIEUSART, J., *Répères chronologiques du règne de Léopold III.*, In: *La Question Royale, crise et dénouement: juin, juillet, août 1950*, Editions du C.R.I.S.P., Bruxelles, pp. 217-222.

(10) Volgens KOSZYK, K. en PRUYS, K., Dtv. *Wörterbuch zur Publizistik*, Deutscher Taschenbuch Verlag, nr. 3032, München, 1969, pp. 217-218 is het hoofdartikel "een speciaal soort dagblad- of tijdschriftartikel, dat het belangrijkste bestanddeel is van de redactionele commentaar".

(11) Volgens NOELLE-NEUMANN, E. en SCHULZ, W., *Publizistik*, Frankfurt am Main, 1971, pp. 72-74 is de commentaar tegenover het hoofdartikel "een minder subjectieve, meer zaakbetrokken stijlform. Hij interpreteert en verklaart feiten, maar staaft, weerlegt of bewijst ook meningen. In hoofdzaak wil de commentaar via het verstand tot begrippen leiden".

Als het om boeken gaat ...

Standaard Boekhandel

ALGEMENE EN WETENSCHAPPELIJKE BOEKHANDEL

NAAMSESTRAAT 57
LEUVEN 016/23 98 21